

Науковий вісник Чернівецького університету імені
Юрія Федьковича: Історія. – № 1. – 2020. – С. 113–123
History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University. – № 1. – 2020. – pp. 113–123
DOI https://doi.org/10.31861/hj2020.51.113-123
hj.chnu.edu.ua

УДК 930(4+7:323.3-057.85

© Микола Гуйванюк* (Чернівці)

ЗАРУБІЖНА ІСТОРІОГРАФІЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ГАЛИЧИНИ Й БУКОВИНИ (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)

У статті подано аналіз зарубіжної історіографії суспільно-політичної та культурно-освітньої діяльності української літературної інтелігенції Галичини й Буковини кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Автор розглядає доробок польських, австрійських, румунських, німецьких та російських істориків. При цьому констатує, що їхні дослідження, як правило, носять загальний характер і стосуються окремих питань історії Галичини й Буковини, політичних партій, національних рухів, у яких побічно дається оцінка окремим аспектам діяльності представників української літературної інтелігенції.

У статті наголошується, що незважаючи на ряд недоліків, зарубіжна історіографія суспільно-політичної діяльності української літературної інтелігенції є важливим етапом вивчення даної проблематики. Це зумовлено насамперед тим, що зарубіжні дослідники не піддавалися тиску цензури та могли вільно висловлювати свою думку. Хоча, в окремих випадках, їхні дослідження були упередженими і кон'юнктурними.

Ключові слова: Галичина, Буковина, літературна інтелігенція, зарубіжна історіографія.

Mykola Huivaniuk (Chernivtsi)

FOREIGN HISTORIOGRAPHY OF SOCIO-POLITICAL AND CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF UKRAINIAN LITERARY INTELLIGENTSIA IN GALICIA AND BUKOVYNA (end of XIX – beginning of XX century)

Abstract. *The article presents an analysis of foreign historiography of socio-political and cultural-educational activities of the Ukrainian literary intelligentsia of Galicia and Bukovyna in the late XIX - early XX centuries.*

The author examines the works of Polish, Austrian, Romanian, German and Russian historians. Among the representatives of foreign historiography, Polish researchers showed the greatest interest in the problems considered in the study. Some evaluative works appeared under the pen of Polish historians-contemporaries of the studied events: F. Buyak, V. Feldman, L. Vasylevsky, F. Podleski, who believed that the Austrian government pursued a more loyal policy to the Ukrainian movement than to their opponents. Muscovites, so Ukrainian figures, including many writers, had better conditions for activity.

Modern Polish historiography also has some achievements in the study of the personalities of individual representatives of the literary intelligentsia. In particular, it is worth noting the research of E. Vishnevskaya, V. Mokri, J. Mokliak, M. Vavzhonek and R. Tomchyk, who approached the problem more objectively. Austrian researchers A. Kappeler, G. Binder, M. Moser and A-Veronica Venland showed some interest in the issues raised in this article.

Austrian researchers also have some experience in the field of literary criticism and personalization, where the object of their scientific interests are the figures of individual Ukrainian writers.

* к.і.н., доцент кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Representatives of Russian historical science made a peculiar contribution to the historiography of the problem. The works of Russian researchers are based on the ideologues of the ruling in different periods of Russian statehood. But all of them are united mainly by distorted coverage and negative assessment of the activities of certain figures of the Ukrainian national movement and their views on the issues of Ukrainian statehood.

The problem of the Ukrainian literary intelligentsia in the socio-political life of Galicia and Bukovyna in Romanian historiography, unfortunately, has not yet found a significant reflection. There is also no mention of the Galician intelligentsia in the general works of Romanian researchers.

Keywords: *Galicia, Bukovyna, literary intelligentsia, foreign historiography.*

До дослідження питань, пов'язаних з діяльністю української літературної інтелігенції Галичини й Буковини кінця XIX – початку XX ст., певною мірою спричинилися зарубіжні історики. Варто зауважити, що їхні наукові інтереси розглядуваної проблематики носять фрагментарний характер. Зустрічаються зацікавлення національним рухом загалом, історією українських політичних та громадських організацій, а також наукові праці, присвячені окремим персоналіям, що дає змогу досліднику скласти певне уявлення про рівень дослідження означеної проблеми зарубіжними істориками.

Оскільки наукові дослідження у такій постановці проблеми наразі відсутні у вітчизняній історіографії, тому пропонується стаття є першою спробою здійснити подібне дослідження

Мета статті полягає у всебічному аналізі зарубіжної історіографії суспільно-політичної та культурно-освітньої діяльності української літературної інтелігенції Галичини й Буковини кінця XIX – початку XX ст.

Для розкриття мети автор ставить перед собою наступні **завдання**: проаналізувати праці польських, австрійських, румунських, німецьких та російських істориків, які стосуються: українського національного руху загалом; ролі інтелігенції в суспільних процесах, а також окремих персоналій тогочасних письменників.

Серед представників *зарубіжної історіографії* найбільше зацікавлення розглядуваними у дослідженні проблемами виявили польські дослідники. Окремі оціночні праці з'явилися ще з-під пера польських істориків-сучасників досліджуваних подій.

Ф.Буяк, характеризуючи тогочасну галицьку інтелігенцію, зауважив, що вона не є політично самодостатньою, як це притаманно традиційним суспільствам, а залежить від національних і політичних факторів¹.

Польський дослідник Вільгельм Фельдман² справедливо зауважив, що більшість українських письменників зайняли позицію захисту інтересів українського народу в тогочасних галицьких реаліях. Найактивнішими в цьому плані, на думку В.Фельдмана, були: І.Франко, В.Стефанік, К.Трильовський, Б.Лепкий, О.Кобилянська та ін.

Польський публіцист Леон Василевський³ відзначив важливу роль «Літературно-наукового вісника» у становленні нової генерації українського письменства.

Польський дослідник Ф.Подлеський⁴ вважав, що австрійський уряд проводив лояльнішу політику до українського руху, ніж до їх опонентів москвофілів, тому українські діячі, серед яких чимало літераторів, мали кращі умови для діяльності.

У роботі С.Гродзінського⁵ проглядаються деякі аспекти діяльності окремих представників літературної інтелігенції, що були депутатами австрійського парламенту. Зокрема, звернута увага на пошук Ю.Романчуком та О.Барвінським шляхів порозуміння з лідерами польських урядових кіл Галичини.

Історик Генріх Верещинський⁶ у традиційному для поляків руслі намагався показати український національний рух у Галичині. Зокрема, наголошував на певному протекціонізмі Габсбургів, а також простежив особливості усіх його течій та виокремив провідну роль окремих літераторів.

Сучасна польська історіографія має також певні здобутки у дослідженні персоналій окремих представників літературної інтелігенції. Варто відзначити дослідження Елізабети Вішневської⁷, яка спробувала зняти з В.Стефаніка традиційні штампи, накладені радянськими дослідниками, і представила його як прихильника тодішньої молоді генерції польської еліти.

Польський україніст Володимир Мокрий⁸ один із перших здійснив спробу переосмислення спадщини постаті В. Стефаника у постсоціалістичну добу. Окрім подолання традиційних кліше тоталітарної епохи, автор спробував переосмислити краківський період життя письменника, показати його зв'язки з представниками польської інтелектуальної еліти.

Сучасний польський історик Ярослав Мокляк спробував дати відповідь на запитання «Чим була політика для Василя Стефаника?», і цілком справедливо зауважив, що «...напевне не була першорядною сферою його зацікавлень. ...але була вона узбіччям його особистої активності»⁹.

Міхал Вавжонек цікаво підійшов до аналізу взаємин В. Стефаника з середовищем галицьких радикалів, виділяючи «ряд парадоксів»¹⁰, коли письменник діяв у розріз з програмовими засадами РУРП, але при тому залишався одним із чільних діячів партії.

Переосмисленню постаті К. Трильовського присвятив своє дослідження Ришард Томчек¹¹. Автор відійшов від несприйняття та огульної критики польськими авторами діяльності «січового батька». Натомість, спробував пояснити, в чому полягала суть конфлікту К. Трильовського та провідників польського національного руху в тогочасній Галичині.

У дослідженнях з історії РУРП у Галичині Р. Томчек¹² відзначив представників української літературної інтелігенції І. Франка, К. Трильовського, М. Павлика, С. Даниловича та ін. як достойних опонентів польським політикам у краї.

Певне зацікавлення порушеною проблематикою у цій роботі виявили австрійські дослідники. Серед них варто виділити Андреаса Каппелера, який досліджував національні рухи, в тому числі й український¹³. Дослідження А. Каппелера, як правило, мають загальний характер, але у них автор намагається дати відповідь на проблему взаємин еліт поневолених націй як між собою, так і між інтелектуальними елітами метрополій. Автор слушно зауважив, що «...істотною перевагою українців Галичини була наявність на селі прошарку освічених людей, які користувалися довірою селян і поступово схилили їх до національної справи»¹⁴.

Частково торкається окремих аспектів українських літераторів Бахман Клаус у роботі «Вогнище ворожнечі до Росії». Галичина як гаряча точка у відносинах Дунайської монархії з Росією (1907 – 1914)¹⁵. Автор достатньо фахово проаналізував суспільно-політичну ситуацію в Галичині. Справедливо наголосив на спробі австрійських властей використовувати у власних цілях українських політиків, у тому числі представників літературної інтелігенції О. Барвінського, Ю. Романчука та ін. В той же час у роботі зустрічаються окремі неточності. Наприклад, автор вважає О. Барвінського одночасно представником радикальної та народовської течій.

Гаральд Біндер у праці «Галичани у Відні: партії, вибори, політичні групи та депутати. Перехід до масової політики»¹⁶ визнає виняткову роль І. Франка та М. Павлика у радикальному русі, а також О. Барвінського та Ю. Романчука у народовському.

Вивченню внеску представників літературної інтелігенції у розвиток української мови присвятив свої дослідження Міхаель Мозер¹⁷. Автор досить аргументовано навів приклад взаємовпливів надніпрянських письменників на утвердження української мови у Галичині, і відповідно галицьких – на Буковині.

Сучасна австрійська дослідниця Анна Вероніка Венлянд¹⁸ найгрунтовніше та доволі неупереджено підійшла до висвітлення у теперішній зарубіжній історіографії питань русофільського руху. Цілком правильна її позиція стосовно того, що русофіли, хоч і мали свою специфіку, але були важливим елементом українського націотворення на західноукраїнських землях. Авторка спростовує закиди представників сучасної російської історіографії, які стверджують, що русофіли стали невинною жертвою несправедливої національної політики австрійської влади. В той же час, на конкретних прикладах вона показує, що агресивна антидержавна діяльність окремих їхніх діячів, зокрема таких письменників і публіцистів, як О. Марков, Ф. Свистун, О. Мончаловський та ін., спонукала владу до жорстких дій: арештів активістів та судових процесів, конфіскацій, заборони читання нелегальної літератури тощо. В той же час дослідниця позитивно оцінила культурно-просвітницьку діяльність окремих представників русофільської літературної інтелігенції у народних масах, зокрема І. Наумовича, А. Петрушевича та ін.

Австрійські дослідники мають також певні напрацювання у галузі літературознавства та персоналістики, де об'єктом їхніх наукових зацікавлень стали постаті окремих українських письменників.

Серед авторів, чий науковий доробок вартий уваги, можна назвати австрійського славіста Стефана Сімонка. Йому належать наукові розвідки, присвячені літературній і громадській діяльності І.Франка¹⁹, Марка Черемшини²⁰ та ін. На основі аналізу джерельного матеріалу, зосередженого у Відні, науковець суттєво доповнив та уточнив питання взаємозв'язків згаданих письменників з інтелектуальним середовищем Відня.

Австрійський славіст Алоїз Волдан²¹ спробував з'ясувати вплив літератури на інтеграцію галицьких українців у загальноавстрійський культурний простір, а також показав особливість висвітлення І.Франком єврейської тематики.

Дотичним до нашого дослідження є робота Маттіаса Кальтенбруннера «Русів: галицьке село з глобальними зв'язками»²², у якій автор, взявши за основу реальні події, описані В.Стефаніком у новелі «Камінний хрест», спробував установити особи реальних прототипів літературних героїв твору й простежив їхню долю в еміграції та зв'язки з батьківщиною.

Унікальним виданням, яке можна вважати спільним набуток австрійської та української історіографії, є німецькомовний та україномовний доробок С.Пахолківа²³. Дослідження цікаві авторською концепцією С.Пахолківа, яка показує історію розвитку освіченого середнього класу галицьких українців, з якого постала головна маса письменників, публіцистів, редакторів тощо.

Своєрідний внесок в історіографію проблеми здійснили представники російської історичної науки. Праці російських дослідників побудовані на основі ідеологем, пануючих у різний період російської державності. Але усіх їх об'єднує переважно викривлене висвітлення і негативна оцінка діяльності окремих діячів українського національного руху та їхніх поглядів на питання української державності. Це пояснюється несприйняттям націотворчої діяльності української інтелігенції та звинуваченням її представників у проявах націоналізму і сепаратизму. Натомість у позитивному руслі висвітлювалася діяльність представників русофільсько-москвофільського крила інтелігенції, яка пропагувала ідею об'єднання наддніпрянських і галицьких українців під скіпетром російського царя як складової частини російської спільноти.

Так, негативно оцінювали український національний рух А.Стороженко²⁴, А.Арістов²⁵, Т.Флорінський²⁶, А.Білгородський²⁷ та ін. Вони звинувачували українських літераторів, насамперед тих, що були згуртовані у НТШ, у зраді свого «руського» коріння та витворенні, на їхню думку, штучної української мови.

Окремі російські історики кінця ХХ – початку ХХІ ст., як і їхні попередники, залишалися на імперських позиціях. Зокрема, М.Ульянов²⁸ стверджував, що український національний рух є безпідставним, і тільки москвофільська інтелігенція, представлена переважно письменниками, рятувала галичан і буковинців від культурного занепаду.

Подібних позицій дотримувався А.Дікій²⁹, який українських письменників вважав крайніми реакціонерами, котрі вводили в оману місцеве населення, що вже тоді називало себе «руськими», тільки помилково з однією буквою «с».

Разом з тим серед російських дослідників були й ті, які, дотримуючись концепцій своїх попередників, все-таки з більшим розумінням підійшли до аналізу процесу українського націотворення. Вони хоча і не схвалювали, але визнавали право галицьких і буковинських українців на національно-культурний розвиток. Водночас у їхніх працях наголошувалося на утисках представників літературної інтелігенції – прихильників російської ідеї та перебільшувалася їхня роль у суспільному житті. Це стосується досліджень Н.Пашаєвої³⁰, О.Бахтуріної³¹ та І.Михутіної³².

Кілька ґрунтовних публікацій історії національних рухів східнослов'янського населення Галичини й Буковини наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. присвятила російська дослідниця М.Клопова³³, яка правильно зазначила, що у краї одночасно існували кілька варіантів національної ідентичності східнослов'янського населення, а основне суперництво розгорнулося між українським і русофільським напрямками. Авторка зазначає, що головним фактором розвитку українського і русофільського рухів був істотний вплив на них політики галицької адміністрації та імперського уряду у Відні, польського національного руху. В той же час замовчує втручання та пряму підтримку русофілів російським царизмом. З одного боку, дослідниця цілком позитивно оцінює діяльність О.Барвінського, І.Франка, М.Грушевського, і в той же час, описуючи полеміку між О.Маковеєм та О.Мончаловським, симпатизує останньому.

Проблеми історії взаємин русофільського та українського рухів у Габсбурзькій монархії зачіпаються і в тих роботах, які присвячені вивченню українського питання в Росії. У працях А.Міллера³⁴ Галичина розглядається як свого роду арена політичного змагання між антагоністичними політичними проектами. У цьому контексті русофільський рух в Галичині виступає як об'єкт політичного впливу Росії на протидію зміцнення своїх позицій «українською партією». При цьому у ролі тих, хто з обидвох боків один одному «завдають ударів», виступають представники літературної інтелігенції.

Заслуговує уваги колективна монографія Інституту слов'янознавства РАН, присвячена діяльності політичних партій та суспільних рухів у монархії Габсбургів³⁵. Незважаючи на традиційні наголоси на досягнення та «перемоги» русофілів, автори визнають поступ та успіхи українських політичних партій, успішну діяльність українських депутатів австрійського парламенту. Наголошують на заслугах у цьому окремих знакових постатей, таких як І.Франко, М.Грушевський, О.Барвінський, Ю.Романчук та ін.

Сучасна російська історіографія також має деякі надбання з вивчення окремих персоналій представників літературної інтелігенції. Як показує практика, їхні дослідники надавали перевагу здебільшого літераторам русофільського спрямування, подаючи їхню діяльність як жертвне служіння великоросійській ідеї.

Прикладом такого дослідження є праця К.Єгорової³⁶, у якій авторка доводить, що письменник і публіцист Д.Вергун невідступно стояв на позиції необхідності визнання русинської (русофільської) літератури частиною великоросійського літературного процесу.

У подібному руслі М.Грибовський та С.Фоміних³⁷ аналізують праці Ф.Арістова, присвячені дослідженню публіцистичної спадщини М.Глушкевича, А.Добрянського, В.Залозецького та інших діячів москвофільства.

А.Карін, аналізуючи погляди О.Мончаловського на націю, констатує, що в уявленні О.Мончаловського жив «...образ русинів, як невід'ємної найзахіднішої частини єдиного російського народу»³⁸. Автор зазначає, що цей образ через свої роботи О.Мончаловський прагнув впровадити у свідомість населення Галичини, проте, як показала історія, в цьому не дуже досяг успіху.

Щодо представників української літературної інтелігенції, російські дослідники дещо лояльніше ставилися до І.Франка, який в молодості мав зв'язки з русофілами, а також співпрацював з окремими російськими інтелектуалами. Тому намагалися сконструювати його образ, зручний для російської ідеологічної системи, переконуючи читача в тому, що Франко вважав себе одночасно і українцем, і русином³⁹, ототожнюючи термін «русин» з російською ідентичністю, хоча загальновідомо, що «русин» був і є синонімом терміна «українець».

Проблема української літературної інтелігенції в суспільно-політичному житті Галичини і Буковини в румунській історіографії, на превеликий жаль, досі не знайшла вагомого відображення. Якщо після розпаду радянської системи, в останні десятиріччя у румунських дослідженнях і спостерігається поява зацікавлення до вивчення життя й діяльності окремих представників українських громад Буковини, то у міжвоєнний період чи після Другої світової війни такий інтерес у працях румунських науковців відсутній. Також у роботах румунських дослідників немає згадок і про галицьку інтелігенцію.

Очевидно, такий підхід зумовлений трактуванням українців як «некорінного народу Буковини»⁴⁰, пріоритетністю інших наукових напрямків, характерних для періоду румунського національного відродження. Попри те, що на Буковині у першій половині ХХ ст. працювали добре відомі в історичних колах румунські історики І.Ністор⁴¹, Н.Йорга⁴², К.Логін⁴³, А.Мораріу⁴⁴, тематика досліджень яких наближалася до національно-культурних проблем населення краю, про буковинських українців вони воліли не писати.

Стосовно І.Ністора, є ще кілька факторів, які зумовили такий підхід. Добре відомо, що він був важливою фігурою не лише у наукових чи культурних колах, а й «лідером у процесі, який призвів до возз'єднання як Басарабії, так і Буковини з Румунським Королівством у 1918 р.»⁴⁵. У міжвоєнну епоху він відіграв ключову роль у румунізації Чернівецького університету, став академіком Румунської академії і неодноразово займав посади міністрів у румунських урядах.

Подібні біографічні факти (Прем'єр-міністр та Голова ради міністрів Румунії, один із засновників

Національно-демократичної партії) ілюструють ідейну спрямованість Н.Йорги, у наукових працях якого також відсутня модерна українська тематика.

Відносне пробудження у вивченні творчості українських письменників румунськими дослідниками спостерігається вже у другій половині ХХ ст. Зокрема, 1964 р. у Румунії вийшов переклад соціально-психологічної повісті про селянство О.Кобилянської «Земля»⁴⁶.

Отже, чимало напрацювань із розглядуваної у статті проблеми здійснили *зарубіжні історики*, зокрема польські, австрійські, румунські, німецькі та російські. Їхні дослідження, як правило, носять загальний характер і стосуються окремих питань історії Галичини й Буковини, політичних партій, національних рухів, у яких побічно дається оцінка окремим аспектам діяльності представників української літературної інтелігенції.

Варто також зазначити, дослідження окремих польських та російських істориків не завжди відзначаються об'єктивністю, корелюються відповідно до пануючих у державі ідеологем та політичної кон'юнктури.

¹ F.Bujak, *Galicja, t. 1. Kraj. Ludność. Społeczeństwo. Rolnictwo* [Galicja, vol. 1. Country. Population. Society. Agriculture], Lwów – Warszawa, 1906, s. 184.

² W. Feldman, *Stronnicwa i programy polityczne w Galicyi 1846 – 1906* [Parties and political programs in Galicyi 1846 - 1906], Kraków, 1907, Vol. 2. s. 342.

³ L. Wasilewski, *Ukraina i sprawa ukraińska* [Ukraine and the Ukrainian matter], Krakow, Spolka Nakladowa «Książka», 1911, s. 148.

⁴ F. Podleski, *Rusofilizm a ukrainizm* [Rusophilism and Ukrainianism], Lwów, 1931, 31 s.; F. Podleski, «Zagadnienie ukraińskie» na tle stosunków w austriackich [The «Ukrainian issue» for a lack of Austrian relations], Lwów – Warszawa, 1935, 144 s.

⁵ S. Grodziski, *Sejm Krajowy galicyjski 1861 – 1914* [Galician National Sejm 1861 - 1914], Warszawa, 1993, T. 1, 219 s.; T. 2, Źródła, 558 s.

⁶ H. Wereszycki, *Pod berłem Habsburgów. Zagadnienia narodowościowe* [Under the scepter of the Habsburgs. Nationality issues], Wyd. 2-ie, Kraków, 1986, 354 s.

⁷ E. Wiśniewska, *Wasył Stefanyk w obliczu Młodej Polski* [Wasył Stefanyk in the face of Young Poland], Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1986, 165 s.

⁸ W. Mokry, *Ukraina Wasyla Stefanyka* [Ukraine Vasily Stefanyka], Cracow, Fundacja św. Włodzimierza, 2001, 255 s.

⁹ Я. Мокляк, *Василь Стефанюк і політика* [Vasyl Stefanyk and politics] in Вісник Прикарпатського університету. Філологія, Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефанюка, 2012, Вип. 34 – 35, с. 21-24.

¹⁰ М. Вавжонек, *Василь Стефанюк як представник галицьких радикалів* [Vasyl Stefanyk as a representative of the Galician radicals] in Український історичний журнал, 2014, № 5, с. 49-60.

¹¹ Р. Томчик, *Політична діяльність Кирила Трильовського у 1890 – 1914 рр.* [Political activity of Kirill Trylovsky in 1890 - 1914], in Україна – Європа – Світ. – Вип. 2, Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини, Тернопіль, Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2009, 49-60.

¹² R. Tomczyk, *Radycalowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskim obozie narodowym w Galicji; 1890 – 1914* [Radicals and social democrats. The place and role of the left in the Ukrainian national camp in Galicia; 1890 - 1914], Szczecin, 2007, 670 s.; R. Tomczyk, *Galicyjska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890 – 1914* [Galician Russian-Ukrainian Radical Party in the years 1890 - 1914], Szczecin, 2007, 422 s.

¹³ A. Kappeler, *Die ukrainische Nationalbewegung im Russischen Reich und in Galizien: Ein Vergleich in. Entwicklung der Nationalbewegungen in Europa 1850-1914. Herausgegeben von Heiner Timmermann* [The Ukrainian National Movement in the Russian Empire and Galicia: A Comparison in. Development of the National Movements in Europe 1850-1914. Published by Heiner Timmermann], Berlin: Duncker&Humblot, 1998, p. 175-196. A. Kappeler, *Kleine Geschichte der Ukraine* [Kleine Geschichte der Ukraine], München, 1994, 286 s.

¹⁴ А. Каппелер, *Національний рух українців у Росії та Галичині: спроба порівняння* [The national movement of Ukrainians in Russia and Galicia: an attempt at comparison], in Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, 1992, Вип. 1, с. 104-119.

¹⁵ K. Bachmann, «Ein Herd der Feindschaft gegen Russland» Galizien als Krisenherd in den Beziehungen der Donaumonarchie mit Russland (1907 – 1914) [«Ein Herd der Feindschaft gegen Russland» Galizien als Krisenherd in den Beziehungen der Donaumonarchie mit Russland (1907 – 1914)], Wien, Verlag für Geschichte und Politik, 2001, 292 s.

¹⁶ Н. Binder, *Galizien in Wien: Parteien, Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik* [Galizien in Wien: Parteien, Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik], Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005, 741 s.

¹⁷ М. Мозер, *Український П'ємонт? Деяко про значення Галичини для формування, розбудови й збереження української мови* [Ukrainian Piedmont? Something about the importance of Galicia for the formation, development and preservation of the Ukrainian language], Львів, Львівський національний університет імені Франка. Центр гуманітарних досліджень, 2011, 160 с.; М. Мозер, *Причинки до історії української мови* [Reasons for the history of the Ukrainian language], Харків, Харківське історико-філологічне товариство, 2008, 832 с.; М. Mozer, «Ruthenische» (ukrainische) Sprach- und Vorstellungswelten in den galizischen Volksschullesebüchern der Jahre 1871 und 1872 [«Ruthenische» (ukrainische) Sprach- und Vorstellungswelten in den galizischen Volksschullesebüchern der Jahre 1871 und 1872], Slavische Sprachgeschichte, Band 2, Wien, Lit - Verlag, 2007, 272 s.

¹⁸ Wendland A.V. *Die Russophilen in Galizien. Ukrainische Konservative zwischen Österreich und Rubland, 1848-1915* [The Russophiles in Galicia. Ukrainian Conservatives between Austria and Rubland, 1848-1915], Wien, 2001, 644 s.; Вендланд А. В. *Русофіли в Галичині: Українські консерватори між Австрією та Росією 1848-1915* [Russophiles in Galicia: Ukrainian Conservatives between Austria and Russia 1848-1915], Відень, Видво Австрійської Академії Наук, 2001, 644 с.; Вендланд А. В. *Русофільство: ще один український проект? Зауваги про невідлене прагнення* [Russophilism: another Ukrainian project? Remarks on unfulfilled desire], in «І»: незалежний культурологічний часопис, Ч. 18, Україна, Росія, Білорусь: три проекти, Львів, 2000, с. 113-122.

¹⁹ S. Simonek, *Ivan Franko in der Wiener «Arbeiter-Zeitung» (1889 – 1901) (Addenda et corrigenda)* [Ivan Franko in the Wiener Arbeiter-Zeitung (1889 - 1901) (Addenda et corrigenda)], in Wiener Slavistisches Jahrbuch Vol. 52 (2006), pp. 201-212; Simonek, S. *Drei Blicke auf Wien: I.Franko – J.S.Machar – I.Cankar* [Three views of Vienna: I.Franko - J.S. Machar - I.Cankar], in Wiener slavistisches Jahrbuch, Wien, 1993, Bd. 39. s. 131-143; С. Сімонек, *Іван Франко – сором'язливий модернізм* [Ivan Franko is a shy modernist], in Іван Франко і «Молода муза»: сором'язливі та декларовані модерністи у Галичині кінця 19-початку 20 століття, пер. з нім. Ю. Прохаська, Ун-т природничо-гуманіст. в Седльцах, Ін-т Славістичного Ун-ту у Відні, Siedlce, Wien, [б. в.], 2012, с. 63-193.

²⁰ С. Сімонек, *Марко Черемшина – студент віденського університету і оповідач в традиції Артура Шніцлера* [Marko Cheremshyna is a student at the University of Vienna and a narrator in the tradition of Arthur Schnitzler], in Марко Черемшина у спогадах, документах і матеріалах / упор. Р.Кіреєва, Чернівці, Друк Арт, 1914, С. 183 – 187.

²¹ A.Woldan, *Beiträge zu einer Galizienliteratur* [Contributions to Galician literature], Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien: Peter Lang, 2015, 432 s.; Волдан А. *Образи євреїв і стереотипи у «бориславському циклі» Івана Франка* [Images of Jews and stereotypes in Ivan Franko's «Boryslav cycle»], in На перехресних стежках. Іван Франко та єврейське питання у Галичині. Матеріали наукової конференції у Віденському університеті (24 – 25 жовтня 2013 року), Київ, Критика, 2016, с. 123 – 142.

²² M. Kaltenbrunner, *Das global vernetzte Dorf. Eine Migrationsgeschichte* [The globally networked village. A migration story], M.Kaltenbrunner. – Frankfurt am Main, Campus Verlag, 2017, 601 s.

²³ S. Pacholkiv, *Emanzipation durch Bildung: Entwicklung und gesellschaftliche Rolle der ukrainischen Intelligenz im habsburgischen Galizien (1890-1914)* [Emancipation through Education: Development and Social Role of Ukrainian Intelligence in Habsburg Galicia (1890-1914)], Wien – München, 2002, 352 s.; Пахолків С. *Українська інтелігенція у Габзбурзькій Галичині: овічена верства й емансипація нації* [Ukrainian intelligentsia in Habsburg Galicia: immortalized strata and emancipation of the nation], Львів, Літературна агенція «Піраміда», 2014, 612 с.

²⁴ А. Стороженко, *Происхождение и сущность украинофильства* [The origin and essence of Ukrainophilia], Київ, 1912, 89 с.

²⁵ А. Аристовъ, *Карпато-русские писатели: Исследование по неизвестнымъ источникамъ: В 3 т.* [Carpatho-Russian writers: A study on unknown sources], in Издание Галицко-русского общества въ Петрограде, Москва, 1916, Т. 1, 304 с.

²⁶ Т. Флоринский, *Малорусский язык и «Украинско-русский» литературный сепаратизм* [Little Russian language and «Ukrainian-Russian» literary separatism], С.-Петербург: Типографія А. С. Суворина, 1900, 168 с.

²⁷ А.Белгородскій, *Галиція – исконное достояние России* [Galicia - the original property of Russia], Москва, 1914, 48 с.

²⁸ М. Ульянов, *Происхождение украинского сепаратизма* [The origin of Ukrainian separatism], Москва, 1996, 320 с.

²⁹ А. Дикий, *Неизвращенная история Украины-Руси (от начала 19-го до середины 20-го века)* [The uncorrupted history of Ukraine-Russia (from the beginning of the 19th to the middle of the 20th century)], Москва, 2008, 528 с.

³⁰ Н. Пашаева, Очерки истории русского движения в Галичине XIX – XX вв. [The uncorrupted history of Ukraine-Russia (from the beginning of the 19th to the middle of the 20th century)], Москва, 2001, 201 с.

³¹ А. Бахтурина, *Политика Российской империи в Восточной Галиции в годы Первой мировой войны* [The policy of the Russian Empire in Eastern Galicia during the First World War], Москва, 2000, 263 с.

³² И. Михутина, *Украинский вопрос в России (конец XIX – начало XX века)* [Украинский вопрос в России (конец XIX – начало XX века)], М., Институт славяноведения РАН, 2003, 290 с.

³³ М. Клопова, *Русины, русские, украинцы: Национальные движения восточнославянского населения Галиции в XIX – начале XX века* [Rusyns, Russians, Ukrainians: National movements of the East Slavic population of Galicia in the 19th - early 20th centuries], Москва, «Индрик», 2016, 280 с.; М. Клопова, *Украинское движение на восточнославянских землях империи Габсбургов как фактор австророссийских отношений в начале XX в.* [The Ukrainian movement on the East Slavic lands of the Habsburg empire as a factor in Austro-Russian relations in the early twentieth century], in Регионы и границы Украины в исторической ретроспективе / Отв. ред. Л. Горизонтов, Москва, 2005, с. 93-115; М. Клопова, *Украинское национальное движение: галицийский опыт* [Ukrainian National Movement: Galician Experience], in Украина и украинцы: образы, представления, стереотипы. Русские и украинцы во взаимном общении и восприятии / Отв. ред. Е. Борисенко, Москва, 2008, с. 322-339.

³⁴ А. Миллер, *Внешний фактор в формировании национальной идентичности галицких русинов* [External factor in the formation of the national identity of Galician Rusyns], in Австро-Венгрия: интеграционные процессы и национальная специфика / Отв. ред. О. Хаванова, М., 1997, с. 68-75; А. Миллер, «Украинский вопрос» в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина XIX в.) [«The Ukrainian Question» in the policy of the authorities and Russian public opinion (second half of the 19th century)], С-Пб., 2000, 260 с.

³⁵ *Политические партии и общественные движения в монархии Габсбургов, 1848 – 1914 гг.* [Political parties and social movements in the Habsburg monarchy, 1848 - 1914], Очерки / за ред. М. Ващенко, Москва, Индик, 2018, 408 с.

³⁶ К. Егорова, *Д.Н. Вергун между русской и русинской литературами* [D.N. Vergun between Russian and Ruthenian literature], in Славянский мир: общность и многообразие. Тезисы молодежной научной конференции в рамках Дней славянской письменности и культуры. 22 – 23 мая 2018 г. / Отв. ред. Е.С. Узенёва, О.В. Хаванова, М.: Институт славяноведения РАН, 2018, с. 262-265.

³⁷ М. Грибовский, С. Фоминых, *Федор Федорович Аристов как исследователь русинов* [Fedor Fedorovich Aristov as a researcher of Rusyns], in Русин, 2019, № 57, с. 394-403.

³⁸ А. Карин, *Образ нации в работах О.А. Мончаловского* [The image of the nation in the works of O.A. Monchalovsky], in Вестник магистратуры. Научный журнал, Йошкар-Ола: Коллоквиум, 2016, № 1 (52)^у, с. 8-11.

³⁹ Н. Алефиренко, И. Чумак-Жунь, *Русинский мир в поэтическом дискурсе Ивана Франко* [Ruthenian world in the poetic discourse of Ivan Franko], in Русин, 2017, № 2 (48), с. 13-30.

⁴⁰ О. Добржанський, *Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст.* [The national movement of Ukrainians in Bukovina in the second half of the XIX - early XX centuries], Чернівці, 1999, с. 32. (574 с.).

⁴¹ I. Nistor, *Unirea Bucovinei, 28 noembrie 1918: studiu și documente* [Union of Bukovina, November 28, 1918: study and documents], București: Cartea Românească, 1928, 213 p.; Nistor I. *Problema ucraineană în lumina istoriei* [The Ukrainian problem in the light of history], Rădăuți, Editura Septentrion, 1997, 300 p.

⁴² N. Iorga, *Neamul Romanesc în Bucovina* [The Romanian people in Bucovina], București: Editura Institutului de Arte Grafice «Minerva», 1905, 254 p.; Iorga N. *Scurta istorie a slavilor răsăriteni. Rusia și Polonia: simple linii de orientare* [Brief history of the Eastern Slavs. Russia and Poland: simple guidelines], București, 1919, 178 p.; N. Iorga, *Histoire des roumains de Bucovine a partir de l'annexion autrichienne (1775 – 1914)* [History of the Romanians of Bukovina from the Austrian annexation (1775 - 1914)], Jassy, Imp. de l'état, 1917, 122 p.; N. Iorga, *Românismul în trecutul Bucovinei* [Romanianism in the past of Bucovina], București, 1938, 426 s.

⁴³ C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina 1775 – 1918. (În legătură cu evoluția culturală și politică)* [History of Romanian literature in Bucovina 1775 - 1918. (In connection with cultural and political evolution)], Cernăuți: Tip. Mitropolitul Silvestru, 1926, VIII, 280 p.; C. Loghin, *Activitatea Societăților culturale din Bucovina în anul 1937* [The activity of the Cultural Societies from Bucovina in 1937], Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1938, 31 p.

⁴⁴ A. Morariu, *Bucovina (1774 – 1914)* [Bucovina (1774 - 1914)], Suceava: Lidana, 2012, 255 p.

⁴⁵ P. E. Michelson, *Ion I. Nistor and the Development of Romanian Historiography in Bucovina to the Union of 1918* [Ion I. Nistor and the Development of Romanian Historiography in Bucovina to the Union of 1918], in. Codrul Cosminului, XVI, 2010, Nr. 1, P. 61. (P. 59-81).

⁴⁶ O. Kobileanska, *Pâmînt / Traducere de Marcel Gafton si Eugen Mihaiciuk* [Translated by Marcel Gafton and Eugen Mihaiciuk], București: Editura pentru Literatura universala, 1964, 349 p.

References

1. N. Alefirenko, Chumak-Zhun I. *Rusinskiy mir v poeticheskom diskurse Ivana Franko* [Ruthenian world in the poetic discourse of Ivan Franko], in *Rusin*, 2017, № 2 (48), s. 13-30.
2. A. Aristov, *Karpato-russkie pisateli: Issledovanie po neizvestnyim istochnikam: V 3 t.* [Carpatho-Russian writers: A study on unknown sources], in *Izdanie Galitsko-russkogo obschestva v Petrograde*, M., 1916, T. 1, 304 s.
3. K. Bachmann, «*Ein Herd der Feindschaft gegen Russland*» *Galizien als Krisenherd in den Beziehungen der Donaumonarchie mit Russland (1907 – 1914)* [«Ein Herd der Feindschaft gegen Russland» Galizien als Krisenherd in den Beziehungen der Donaumonarchie mit Russland (1907 – 1914)], Wien, Verlag für Geschichte und Politik, 2001, 292 s.
4. B. Bahturina, *Politika Rossiyskoy imperii v Vostochnoy Galitsii v godi Pervoy mirovoy voynyi* [The policy of the Russian Empire in Eastern Galicia during the First World War], Moskva, 2000, 263 s.
5. A. Belgorodskiy, *Galitsiya – iskonnoe dostoyanie Rossii* [Galicia - the original property of Russia], Moskva, 1914, 48 s.
6. H. Binder, *Galizien in Wien: Parteien, Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik* [Galizien in Wien: Parteien, Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik], Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005, 741 s.
7. F. Bujak, *Galicya, t. I. Kraj. Ludność. Społeczństwo. Rolnictwo* [Galicya, vol. 1. Country. Population. Society. Agriculture], Lwów – Warszawa, 1906, s. 184.
8. A. Dikiy, *Neizvraschennaya istoriya Ukrainyi-Rusi (ot nachala 19-go do serediny 20-go veka)* [The uncorrupted history of Ukraine-Russia (from the beginning of the 19th to the middle of the 20th century)], Moskva, 2008, 528 s.
9. O. Dobrzhanskyi, *Natsionalnyi rukh ukrainsiv Bukovyny druhoi polovyny XIX – pochatku XX st.* [The national movement of Ukrainians in Bukovina in the second half of the XIX - early XX centuries], Chernivtsi, 1999, 574 s.
10. K. Egorova, D.N. *Vergun mezhdru russkoy i rusinskoy literaturami* [D.N. Vergun between Russian and Ruthenian literature], in *Slavyanskiy mir: obschnost i mnogoobrazie. Tezisy molodezhnoy nauchnoy konferentsii v ramkakh Dney slavyanskoy pismennosti i kultury. 22 – 23 maya 2018 g. / Otv. red. E.S. UzenYova, O.V. Havanova*, Moskva, Institut slavyanovedeniya RAN, 2018, s. 262 – 265.
11. W. Feldman, *Stronictwa i programy polityczne w Galicyi 1846 – 1906* [Parties and political programs in Galicyi 1846 - 1906], Kraków, 1907, Vol. 2. s. 342.
12. T. Florinskiy, *Maloruskiy yazyk i «Ukrainsko-ruskiy» literaturnyy separatizm* [Little Russian language and «Ukrainian-Russian» literary separatism], S.-Peterbug: TipografIya A. S. Suvorina, 1900, 168 s.
13. M. Gribovskiy, Fominyih S. *Fedor Fedorovich Aristov kak issledovatel rusinov* [Fedor Fedorovich Aristov as a researcher of Rusyns], in: *Rusin*, 2019, № 57, s. 394-403.
14. N. Iorga, *Histoire des roumains de Bucovine a partir de l'annexion autrichienne (1775 – 1914)* [History of the Romanians of Bukovina from the Austrian annexation (1775 - 1914)], Jassy, Imp. de l'état, 1917, 122 p.
15. N. Iorga, *Neamul Romanesc în Bucovina* [The Romanian people in Bucovina], București, Editura Institutului de Arte Grafice «Minerva», 1905, 254 p.
16. N. Iorga, *Românismul în trecutul Bucovinei* [Romanianism in the past of Bucovina], București, 1938, 426 s.
17. N. Iorga, *Scurta istorie a slavilor rasariteni. Rusia si Polonia: simple linii de orientare* [Brief history of the Eastern Slavs. Russia and Poland: simple guidelines], Bucuresti, 1919, 178 p.
18. M. Kaltenbrunner, *Das global vernetzte Dorf. Eine Migrationsgeschichte* [The globally networked village. A migration story], Frankfurt am Main, Campus Verlag, 2017, 601 s.
19. A. Kappeler, *Die ukrainische Nationalbewegung im Russischen Reich und in Galizien: Ein Vergleich in: Entwicklung der Nationalbewegungen in Europa 1850-1914. Herausgegeben von Heiner Timmermann* [The Ukrainian National Movement in the Russian Empire and Galicia: A Comparison in. Development of the National Movements in Europe 1850-1914. Published by Heiner Timmermann], Berlin: Duncker&Humblot, 1998, p. 175-196.
20. A. Kappeler, *Kleine Geschichte der Ukraine* [Kleine Geschichte der Ukraine], München, 1994, 286 s.
21. A. Kappeler, *Natsionalnyi rukh ukrainsiv u Rosii ta Halychyni: sproba porivniannia* [The national movement of Ukrainians in Russia and Galicia: an attempt at comparison], in *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 1992, Vyp. 1, s. 104-119.

22. A. Karin, *Obraz natsii v rabotah O.A. Monchalovskogo* [The image of the nation in the works of O.A. Monchalovsky], in: Vestnik magistratury. Nauchnyy zhurnal, Yoshkar-Ola: Kollokvium, 2016, № 1 (52)V, s. 8-11.
23. M. Klopova, *Rusinyi, russkie, ukrainsyi: Natsionalnye dvizheniya vostochnoslavyanskogo naseleniya Galitsii v XIX – nachale XX veka*, Moskva, «Indrik», 2016, 280 s.
24. M. Klopova, *Ukrainskoe dvizhenie na vostochnoslavyanskikh zemlyah imperii Gabsburgov kak faktor avstrorossiyskikh otnosheniy v nachale XX v.* [The Ukrainian movement on the East Slavic lands of the Habsburg empire as a factor in Austro-Russian relations in the early twentieth century] in: Regionyi i granitsyi Ukrainyi v istoricheskoy retrospektive / Otv. red. L. Gorizontov, Moskva, 2005, s. 93-115.
25. M. Klopova, *Ukrainskoe natsionalnoe dvizhenie: galitsiyskiy opyt* [Ukrainian National Movement: Galician Experience], in: Ukraina i ukrainsyi: obrazyi, predstavleniya, stereotipyi. Russkie i ukrainsyi vo vzaimnom obschenii i vospriyatii / Otv. red. E. Borisenok, Moskva, 2008, s. 322-339.
26. O. Kobileanska Pâmînt / *Traducere de Marcel Gafton si Eugen Mihaiciuk* [Translated by Marcel Gafton and Eugen Mihaiciuk], București: Editura pentru Literatura universala, 1964, 349 p.
28. C. Loghin, *Activitatea Societăților culturale din Bucovina în anul 1937* [The activity of the Cultural Societies from Bucovina in 1937], Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1938. 31 p.
27. C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina 1775 – 1918. (În legătură cu evoluția culturală și politică)* [History of Romanian literature in Bucovina 1775 - 1918. (In connection with cultural and political evolution)], Cernăuți: Tip. Mitropolitul Silvestru, 1926, VIII, 280 p..
28. I. Mihutina, *Ukrainskiy vopros v Rossii (konets XIX – nachalo XX veka)* [Український воярос в Росии (конец XIX – начало XX века)], Moskva, Institut slavyanovedeniya RAN, 2003, 290 s.
29. P. Michelson, *Ion I. Nistor and the Development of Romanian Historiography in Bucovina to the Union of 1918* [Ion I. Nistor and the Development of Romanian Historiography in Bucovina to the Union of 1918], in: Codrul Cosminului, XVI, 2010, Nr. 1, p. 59-81.
30. A. Miller, *«Ukrainskiy vopros» v politike vlastey i russkom obschestvennom mnenii (vtoraya polovina XIX v.)* [«The Ukrainian Question» in the policy of the authorities and Russian public opinion (second half of the 19th century)], S-Pb., 2000, 260 s.
31. A. Miller, *Vneshniy faktor v formirovani natsionalnoy identichnosti galitskiy rusinov* [External factor in the formation of the national identity of Galician Rusyns], in: Avstro-Vengriya: integratsionnye protsessyi i natsionalnaya spetsifika / Otv. red. O. Havanova, M., 1997, s. 68-75.
32. *Politicheskie partii i obschestvennye dvizheniya v monarhii Gabsburgov, 1848 – 1914 gg., Ocherki* [Political parties and social movements in the Habsburg monarchy, 1848 - 1914] / za red. M. Vaschenko, Moskva, Indrik, 2018, 408 s.
33. Ya. Mokliak, *Vasyl Stefanyk i polityka* [Vasyl Stefanyk and politics] in Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Filolohiia, Ivano-Frankivsk, Prykarpatskiy natsionalnyi universytet imeni Vasyliya Stefanyka, 2012, Vyp. 34 – 35, s. 21-24.
34. W. Mokry, *Ukraina Wasyla Stefanyka* [Ukraine Vasily Stefanyka], Cracow, Fundacja św. Włodzimierza, 2001, 255 s.
35. A. Morariu, *Bucovina (1774 – 1914)* [Bucovina (1774 - 1914)], Suceava, Lidana, 2012, 255 p.
36. M. Mozer, *Prychynky do istorii ukrainskoi movy* [Reasons for the history of the Ukrainian language], Kharkiv, Kharkivske istoryko-filolohichne tovarystvo, 2008, 832 s.
37. M. Mozer, *«Ruthenische» (ukrainische) Sprach-und Vorstellungswelten in den galizischen Volksschullesebüchern der Jahre 1871 und 1872* [«Ruthenische» (ukrainische) Sprach -und Vorstellungswelten in den galizischen Volksschullesebüchern der Jahre 1871 und 1872], Slavische Sprachgeschichte, Band 2, Wien, Lit - Verlag, 2007, 272 s.
38. M. Mozer, *Ukrainskiy P'iemont? Deshcho pro znachennia Halychyny dlia formuvania, rozbudovy y zberezhennia ukrainskoi movy* [Ukrainian Piedmont? Something about the importance of Galicia for the formation, development and preservation of the Ukrainian language], Lviv, Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Franka. Tsentr humanitarnykh doslidzhen, 2011, 160 s.
39. I. Nistor, *Unirea Bucovinei, 28 noemvrie 1918: studiu și documente* [Union of Bukovina, November 28, 1918: study and documents], București: Cartea Românească, 1928, 213 p.;
40. I. Nistor, *Problema ucraineana in lumina istoriei* [The Ukrainian problem in the light of history], Rădăuți, Editura Septentrion, 1997, 300 p.
41. S. Pacholkiv, *Emanzipation durch Bildung: Entwicklung und gesellschaftliche Rolle der ukrainischen Intelligenz im habsburgischen Galizien (1890-1914)* [Emancipation through Education: Development and Social Role of Ukrainian Intelligence in Habsburg Galicia (1890-1914)], Wien – München, 2002, 352 s.

42. S. Pakholkiv, *Ukrainska intelihentsiia u Habzburzkii Halychyni: ovichena verstva y emansypatsiia natsii* [Ukrainian intelligentsia in Habsburg Galicia: immortalized strata and emancipation of the nation], Lviv, Literaturna ahentsiia «Piramida», 2014, 612 s.
43. N. Pashaeva, *Ocherki istorii russkogo dvizheniya v Galichine XIX – XX vv.* [The uncorrupted history of Ukraine-Russia (from the beginning of the 19th to the middle of the 20th century)], M., 2001. – 201 s.
44. F. Podleski, *Rusofilizm a ukrainizm* [Rusophilism and Ukrainianism], Lwów, 1931, 31 s.
45. F. Podleski, *«Zagadnienie ukraińskie» na tle stosunk ó w austrjackich* [The «Ukrainian issue» for a lack of Austrian relations], Lwów – Warszawa, 1935, 144 s.
46. S. Simonek, *Drei Blicke auf Wien: I.Franko – J.S.Machar – I.Cankar in: Wiener slavistisches Jahrbuch* [Three views of Vienna: I.Franko - J.S. Machar - I.Cankar], Wien, 1993, Bd. 39. s. 131-143.
47. S. Simonek, *Ivan Franko in der Wiener «Arbeiter-Zeitung» (1889 – 1901) (Addenda et corrigenda)* [Ivan Franko in the Wiener Arbeiter-Zeitung (1889 - 1901) (Addenda et corrigenda)], in: Wiener Slavistisches Jahrbuch Vol. 52 (2006), pp. 201-212.
48. S. Simonek, *Ivan Franko – soromiazlyvyi modernizm* [Ivan Franko is a shy modernist], in Ivan Franko i «Moloda muza»: soromiazlyvi ta deklarovani modernisty u Halychyni kintsia 19-pochatku 20 stolittia, per. z nim. Yu. Prokhaska, Un-t pryrodnycho-humanist. v Siedltsakh, In-t Slavistychnoho Un-tu u Vidni, Siedlce, Wien, [b. v.], 2012, s. 63-93.
49. S. Simonek, *Marko Cheremshyna – student videnskoho universytetu i opovidach v tradytsii Artura Shnitslera* [Marko Cheremshyna is a student at the University of Vienna and a narrator in the tradition of Arthur Schnitzler], in Marko Cheremshyna u spohadakh, dokumentakh i materialakh / upor. R.Kirieieva, Chernivtsi, Druk Art, 1914, S. 183-187.
50. A. Storozhenko, *Proishozhdenie i suschnost ukrainofilstva* [The origin and essence of Ukrainophilia], K., 1912, 89 s.
51. R. Tomczyk, *Galicyjska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890 – 1914* [Galician Russian-Ukrainian Radical Party in the years 1890 - 1914], Szczecin, 2007, 422 s.
52. R. Tomchyk, *Politychna diialnist Kyryla Trylovskoho u 1890 – 1914 rr.* [Political activity of Kirill Trylovsky in 1890 - 1914], in *Ukraina – Yevropa – Svit. – Vyp. 2, Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seriia: Istoriiia, mizhnarodni vidnosyny*, Ternopil, Vyd-vo TNPU im. V.Hnatiuka, 2009, s. 49-60.
53. M. Ulyanov, *Proishozhdenie ukrainskogo separatizma, Moskva* [The origin of Ukrainian separatism], 1996, 320 s.